

Rote: Fårnäs

Socken: St Malm

Nr: 12

Liv-komp.

Uppgifter enl. Husförhörlängden:

Soldat: Eric Nilsson Forss

Född: 1782 30/3 i Björkvik

Död: 1852 23/3

Infl. 1804 från Ö. Vingåker Utfl.

Hustru: Maja Olofsdotter änka efter föregående soldaten på roten Eric Fast

Född: 1783 18/4 på nr 3

Död: 1844 28/1

Infl. Utfl.

Vigda: 1810 1/4

Barn: Eric född 22/9 1808 i föregående äktenskap. i Malm
Stina Cajsa född 24/8 1811 "
Carl Johan född 20/2 1819 "

Not: Maja Olofsdotter var dotter till soldaten Olof Hinnberg och hans hustru Stina Olofsdr. på Hinnäs soldattorp nr 3. Anka efter soldaten Eric Olsson Fast vilken avled vid Norska gränsen 30/8 1808.

Uppgifter enl. GM-rulla: 1809 Antagen: 1808 28/11 Avsked: 1815 17/3
Rapporterad dödsskjuten den 19/8 vid Sävar.
Eric Forss var förut vargeringsman.

Enl. mönsterrulla 1811 i dec. noteras, att Eric Forss som vid mönstringen 1809 noterats dödsskjuten vid Sävar återkommit från ryskfångenskap, och att soldaten Anders Fast som den 19/8 1809 antagits på denna rote avgått.

Enl. mönsterrulla 1815 17/3 i Nyköping noteras Eric Forss sjuk på roten, begär och får avsked enligt läkarintyg besvarad av ljunskbräck som han i Kronans tjänst sig ådragit. Anmäles till underhåll. Enl. uppgift ådrog han sig bräcket under arbete vid Göta Kanal.

Familjen måste lämna torpet och flyttade 1815 till Eriksbergs roterinstuga. År 1816 blir Eric Forss brukare av 1/8 mantal Markstugan under Eriksberg. Han brukade Markstugan fram till 1844. Då avled hustrun Maja den 28/1. Vid Markstugan bodde också Majas moder, enk. Stina Olofsdr. född i Nykyrka, från 1816 till 1837 då hon dog 81 år gammal. Enka efter soldaten Hinnberg på nr. 3

Vargeringsmannen och soldaten Eric Nilsson Forss var son till soldaten Nils Edberg, född 1745, och hans hustru Catharina Svendotter, född 1747. Edberg var soldat på Edebyrote nr 135 och torpets namn var Måstugan el. Mostugan. År 1788 voro på torpet skrivna förutom makarna Edberg, söner: Nils, Peter och Eric, födda 1774, -79, -82 samt döttrarna: Kjerstin, Catharina och Brita, födda 1776, -85, -88.

Soldattorpet nr 135 låg i den västra delen av Björkviks socken som är, enligt vad som sägs, ett av de mest skogsproduktiva områdena i vårt land. Fyra av Björkviks soldattorpar har placerats här. De ligger inom en area av två kvadratkilometer, mellan sjön Hålvettern och vägen från Glindran mot Strängsjö. Två av torpen lågo vid sjöstranden, nr 144 och 130, medan ett låg strax invid landsvägen, nr 138. Torpet som finns där idag kallas Samuelstorp, och är relativt nybyggt. Men några meter bakom detta hus synes rester av grunden till soldatens stuga. Mellan torpet vid landsvägen och de två vid sjöstranden låg nr 135, Mostugan.

Om nu trakten var mycket produktiv i skogligt avseende, så var väl bördigheten på den jord som uppodlades av soldaterna raka motsatsen. Och de fingo säkerligen, för sin försörjning, mest lita till vad skogen och skogsarbetet gav in natura och i pengar samt fisket i sjön Hålvettern, inte att förglömma.

När Eric Nilsson var 10 år, alltså 1792, flyttar familjen från soldattorpet, och en ny soldat är från och med detta år skriven på nr 135. Hans namn är Peter Ed. På grund av att Edbergs nya vistelse ort ej är noterad i husförhörlängden har jag inte kunnat återfinna sonen Eric förrän år 1804, då han inflyttar från Ö. Vingåkers socken till St. Malm. Han är då 22 år, och skriven som dräng på gården Gribäcken. Under de närmaste åren flyttar han mellan flera gårdar i den västra delen av socknen. Sålunda är han 1805 skriven på Bjurstorp, 1806 på Fanstorp och slutligen på Snacktorps gård år 1808. Detta år noteras i Husförhörlängden att Eric Nilsson är "Vargeringskarl med namnet Forss."

Vid genomgång av socknens husförhörlängd för 1808 har jag hittad igen 19 vargeringsmän uttagna bland män i åldrarna 19 till 30 år. Man gick hårt åt socknens manliga ungdom detta år ty förutom de 20-talet vargeringsmän, så uttogs 28 landtvärnsmän i åldrarna 19 till 25 år. Många av dessa ungdomar kom aldrig tillbaka. Största förlusterna fick landtvärnet vidkännas.

Ett klagande vad benämningen "Vargering" står för kan vara på sin plats. Det var en inom socknarna underhållen reserv av ynglingar vilka avsågs att insättas i vakanta soldattorpar. Praktiskt taget upphävdes den 1791, då bondeståndet begärde att vargeringsnumren i fredstid skulle hållas vakanta, vilket godkändes av riksdagen. Men med anledning av det hotfulla läge som Sverige befann sig i 1808, efter ryssarnas infall i Finland den 21 feb., så uppsattes vargeringen på nytt. Detta var dock sista gången systemet användes.

Vad innebar det för Eric Nilsson att han blev uttagen till vargeringskarl? Jo, han fick i början av april månad, tillsammans med sina kamrater vandra iväg till Nyköping där vargeringen inmönstrades, utrustades och exercerades under ett par veckor. I samband med mönstringen fingo de också passande soldat namn vilka noterades i husförhörlängderna.

Den uppsatta vargeringsbataljonen kom att bestå av 589 man, en avsevärd förstärkning för regementet nummerärt sett, men knappast kvalitetsmässigt. Den extra börda som lades på de förut betungade rothållarna medförde att den utrustning som vargeringsbataljonerna i allmänhet erhöll var synnerligen bristfällig. Ej heller var det möjligt att utur Kronans förråd få vad som behövdes. Så var i varje fall förhållandet vid Kronobergs regm. vargeringsbataljon. Den mönstrades i Malmö den 13 aug. 1808. Mönsterförrättaren, som var Kommendanten och överstelöjtnanten Gyllenborg skriver i sitt slutyttrande bl. a. "beklädnaden så svag och söndrig att den ej skyddar för minsta oväder, och på mången ens betäcker kroppen, att varje hatt i bataljonen är utsliten."

Hur denna bataljon bekom nödvändig komplettering är inte känt, men ett faktum är att den under första hälften av sept. månad anlände till Åland, och förenade sig med sitt regemente. Om Södermanlands regementes vargering hade samma problem med beklädnaden är heller inte känt, men den liksom Kronobergs bataljon avtågade till sitt regemente, och för sörmlänningarnas del blev till att börja med norska gränsen.

Vargeringsbataljonen förenade sig med regementets II bataljon vid norska gränsen i slutet av juni månad, men blev aldrig insatt i några strider. I mitten av september månad lämnade sörmlänningarna Dalsland och tågade till Gävle för att överföras till Finland. Men planerna ändrades, och regementet sändes till Åland i månadsskiftet nov-dec., och blev förlagt runt Bomarsund och på Vårdö.

Jag skall inte gå in på vad som hände på Åland, och under reträtten däri- från, utan hänvisar till vad jag skrivit om detta i redogörelsen om soldaten nr 13 Sik på sidorna 3, 4 och 5. Detta gäller delvis också "Expeditionen till Västerbotten" i augusti månad 1809.

Beträffande vargeringsmannen Eric Forss kan noteras, att innan han med regementet överfördes till Åland blev han, den 28/11 1808, överförd från vargeringen till Fårnäs rote nr 12 som ordinarie soldat efter Eric Fast som dött vid norskagränsen den 30/8 samma år.

Efter reträtten från Åland tilldelades den kvarvarande I bataljonen Kustarmén, och förlades i trakten av och på Vaddö, (Vid reträtten från Åland bortogs hela II bataljonen. Den tillfångatogs av ryssarna vid Signildskär väster om Eckerö på Åland.) Under vistelsen på Åland hade regementet tydligen omorganiserats. Vargerings bataljonen hade upplösts och dess manskap och officerare hade fördelats på I och II bataljonen. Detta bestyrker att förlusterna varit stora under vintermånaderna dec., jan och februari, främst genom sjukdommar, kyla och dåligt med föda. Den s.k. fältsjukan tog många liv bland manskapet, men även bland befälet. Befälhavaren för Kronobergs regm. Erland Hederstjerna skildrar de vidriga förhållandena vid regementet, Kronobergarna försvarade avsnittet söder om Bomarsund och Vårdö, det s.k. Lumparland och Föglö, han skriver: " - - befäl av officerare eller underofficerare bodde i kammaren och 20 å 24 man i storstugan, av vilka vanligen minst hälften voro mer och mindre sjuka, samt övriga delen matta och nedslagna, anande att förr eller senare följa de kamrater som döden dagligen skördade. Man skall hava sett en sådan syn för att kunna bedöma, vad en befälhavare lider då han ser så tappra, så dugliga, så vackra soldater förstöras genom ända- målsvidriga, oförståndiga och illa tillställda företag." Förhållandena torde varit likartade hos sörmlänningarna.

Till Uppland ankom under sommaren en förstärkning från hemorten, så att i augusti, när Expeditionen till Västerbotten inleddes räknades regementets manskapsstyrka till ca 700 man, fördelade på två bataljoner.

I början av augusti månad avseglade Södermanlands regm. från Greddö hamn i mynningen av Norrtäljeviken. Några dagar tidigare hade man embarkerat linjeskeppet "Adolf Fredrik", men som ofta hände vid sjötransporter så hade tjänlig vind måst inväntas. Den 11:te kastades dock ankar på Härnösands redd. Till Härnösand anlände så småningom även skärgårdsflottans galärer och kanonslupar. Förutom "Adolf Fredrik" deltog linjeskeppet "Försiktigheten" och några fregatter. Den 15 aug. tidigt på morgonen avseglade flottan med Ratans hamn, norr om Umeå, som mål. De stora fartygen hade kanonsluparna på släp, bemannade med infanterimanskap. "Detta var en vacker anblick; med god vind och lyckligt väder fortsatte seglingen hela dagen och natten samt följande dagen den 16 de, då flottan under stark sjödimma eller tjocka kl. 5 eft.m. ankrade i Ratans hamn utan att hava blivit upptäckt av fienden." Så skildrar Erland Hederstjerna sjöresan från Härnösand till Ratan. Fienden det var en rysk styrka som gått runt Bottenviken och trängt så långt ned i landet som till Öreälv ca 3 mil söder om Umeå. Denna styrka skulle nu fångas in genom att man avskar deras reträttväg norrut, och ett samordnat anfall sattes igång från söder av de trupper som stod under general Vredes befäl vid Hörnefors.

Dagen efter, den 17:de började debarkeringen. Vid fyra tiden på eftermiddagen var alla trupper landsatta, och marchen mot den en halv mil inåt landet liggande bondbyn Djäkneboda anträdde, med jägarförband som avantgarde. De kommo snart i strid med mindre ryska förband och tog några fångar. (Enligt vad ortsbefolkningen säger i dag, användes den äldsta gården i Djäkneboda av ryssarna såsom fältlasarett. Se bilden.) Djäkneboda passerades och marschen fortsatte nattetid mot Sävar en bondby och bruksort

halvvägs mellan Ratan och Umeå. Huvudstyrkan nådde Sävars by på östra åstranden tidigt på morgonen den 18:de, och slog bivack på Sävar slätten. De fientliga styrkor som posterat här hade givit sig av utan att lossa skott. Vakter och förposter utsattes långt framom strömmen. Förposten torde ha legat på höjden "Krutbrånet" med framskjutna posteringar efter vägen mot Umeå. Det är möjligt att Södermanlands regementes tvenne bataljoner ingick i denna förpost, i varje fall så deltog regementet i striderna på Krutbrånet dagen efter, alltså den 19:de, till sammans med Jönköpings regemente. Och det noteras att dessa båda förband hade de verkligt stora förlusterna under denna dags strider. Troligen var det här som soldaten Eric Nilsson Forss försvann och sedan förklarades döds skjuten.

En avdelning placerades på Finnberget, som flankskydd, och för bevakning av det sydliga vadstället. Ett annat vadställe närmare Sävar hade av svenskarna lämnats obevakat, vilket skulle visa sig mycket ödesdigert.

Erland Hederstjerna var av den uppfattningen, att efter 4 å 5 timmars vila för truppen skulle framryckningen mot Umeå fortsätta under eftermiddagen. Men när han uppsökte högkvarteret på Sävars herrgård för att avlämna rapport till general Wachtmeister, som var mycket belåten med att en så god position uppnåts utan manspillan, meddelade denne, med hänsyn till den långa sjöresan, och soldaternas därigenom nedsatta marchförmåga, att han anbefalt vila över denna dag. Hederstjerna blev förvånad över generalens beslut, och kunde inte underlåta att fästa uppmärksamhet på hur viktigt det var att snabbt komma till Umeå, den ända säkra positionen där man definitivt kunde avskära reträtten för Kamensky (den ryske befälhavaren) genom att förstöra broarna över Umeälven. Hederstjerna framhöll att avståndet från Sävar till Umeå var knappa två mil och säger; "Jag dömde efter mig själv, att ehuru jag gått varje steg lika med truppen, kände jag mig ej tröttare än att kunna uthärda detta."

I detta antagande hade H. utan tvivel rätt, ty ryssarna stod vid Öre älv, ca 3 mil söder om Umeå, när de fingo rapport om landstigningen vid Ratan. Kamensky insåg faran. Kvarlämnade en mindre styrka att dölja reträtten, och avmarcherade med huvudstyrkan mot Umeå. Men svenskarna bör ha varit före ryssarna i staden. H. säger sig ha konstaterat detta i efterhand, han skriver: "- - - enligt därvarande ansedda personers uppgift, som finnes bland mina papper, ingen ryss av Kamenskys korps syntes förrän klockan 7 om aftonen i Umeå."

Wachtmeister däremot, ansåg sig böra inhämta amiral Pukes syn på de fortsatta operationerna, och hade under marchen avsant sin stabschef överste Lagerbring till Puke på flottan. När Lagerbring återkom kl 9 fm den 19:de hade striderna vid Sävar redan börjat, och all tid gått förlorad.

Den finska historikern E. Hornborg skriver om händelserna vid Umeå följande: "Under energisk ledning hade Kustarmén på eftermiddagen den 18:de aug. kunnat stå framför Umeå, och norra armén under Wrede hade samtidigt kunnat hota fienden från söder. Men intet av detta skedde. De ryska styrkor som skulle dölja reträtten söder om Umeå drog sig tillbaka under natten till den 19:de, men Wrede anträdde inte sin långsamma framryckning förrän den 20:de. Ett anfall av skärgårdsflottan mot mynningen av Umeälven i avsikt att bl.a. förstöra bron över älven, verkställdes den 18:de. Men då Wachtmeister stod vid Sävar och Wrede vid Öre älv blev anfallet utan svårighet avvisat av ryssarna. Det hela är ett exempel på hur samverkan mellan olika truppstyrkor kan gå om intet, när någon eller båda väntar att den andres operationer skall utöva verkan på fienden." Men kamensky väntade inte. Han drev sina trupper till det yttersta.

Vad hände då vid Sävar den 19 aug.? Jo, redan kl 6 på morgonen hördes gevärsskott från de framskjutna posteringarna, vilket betydde att ryssarnas avantgarde stod bara några km. från Sävar. Kamensky hade med sina trupper avverkat en marchväg på styft sju mil praktiskt taget utan vila. "De ryska trupperna voro således mycket uttröttade och led oerhört brist på proviant. Hos fångne, döds skjutne eller blesserade fanns i mattornisten ej annat

än halvmogna kornax;"säger Hederstjerna.

Vid sjutiden slog en granatbomb plötsligt ned i den svenska huvudstyrkans bivack på östra åstranden, två soldater blesserades. Nu blev det fart bland trupperna, man hade ej väntat sig någon attack så tidigt på morgonen. och snabbt intog man sina ställningar vid Sävars by.

Striderna vid förposten på Krutbrånet ökade i intensitet, och flera bataljoner sändes över Sävar än till understöd. Vid 11 tiden på förmiddagen var det Kronobergarnas tur att ge sig i kast med ryssarna. I:sta bataljonen fick order att genom kringgående rörelse till höger om landsvägen, stöta mot ryssarnas vänstra flygel och samtidigt stödja den svenska förpoststyrkan. Hederstjerna beskriver hur bataljonen ryckte fram genom gles skog, och var disponerad till attack på följande sätt. Båda flygelplutonerna, ca 60-70 man, bildade kedja ca 75-100m framför bataljonen som framryckte på linje, täckande en front av ca 150m. "Kedjan började avancera och tiraljera, (enskild skottlossning) men hade stränga order att lyssna när jag gav trumvirvel vid bataljonen, och då genast kasta sig till marken emedan jag nästa ögonblick skulle giva bataljonsalva." Små fientliga styrkor undandrevs utan svårighet av tiraljörkedjan och bat. avacerade en avsevärd sträcka i terrängen utan att möta något hårdare motstånd. Någon "bataljonsalva" blev därigenom aldrig avgiven. En ordonnans anlände med order att Kronobergarna skulle återvända över bron vid Sävar, sedan alla övriga svenska trupper väster om Sävar åm fått order om reträtt, och återgått. När bataljonen anlände till bron var den till stora delar redan riven av Kronobergs II bat., så Hederstjerna och hans mannar "måste dels vadande, dels på enkla brostockar praktisera sig över." Han fortsätter:"Striden slöts strax på eftermiddagen, då reträtten började. Den hade kostat mycket blod å svenska sidan, och gav ett bedrövligt resultat av ett fullkomligt misslyckat företag."

Reträtten över bron för de styrkor som kämpat på Krutbrånet, bland dem Södermanlands regm., hade betäckts av von Engelbrechts tyska bataljon som placerat sig norr om bron, så fördelaktigt terrängen medgav och med tiraljöreld uppehållit den anryckande fienden.

Hederstjerna kritiserar det högsta befälets strategi, han skriver:"Dispositionerna gjorda; av vem, vet jag icke och vill aldrig veta det. Att denne ej varit en erfaren befälhavare, visar utgången. - - - Min övertygelse är, att om i stället för att ständigt sutenera förposterna med bataljoner, man låtit de förra långsamt retirera till och över bron som rivits, samt därigenom tvungit fienden att visa sin styrka, i massa deplojera och attackera svenskarna, vilka emellertid blivit ordnade och placerade så, att de kunnat rusa på fienden, då han kom över strömmen, skulle de svenska friska bajonetterna snart överändakastat de matta ryssarna. När man försummat stänga fienden vid Umeå, var ej annat parti att taga, än begagna sig av fiendens truppers uppenbara mattighetstillstånd och idet yttersta bjuda honom spetsen."

E. Hornborg skriver om striderna vid Sävar bl.a. att svenskarna hejdade en rysk framryckning över det södra vadet, mot Finnberget. Däremot så upptäckte ett ryskt kompani som var avdelat rekognosera och bevaka åstranden, ett vadställe två kilometer söder om Sävarbron. De fann också att den Östra stranden inte var bevakad. Styrkan förstärktes till sex kompanier som tog sig över strömmen, där den delade sig i två avdelningar. En gick mot svenskar- nas vänstra flank, den andra stötte fram i ryggen på de svenskar som stre- do på Finnberget. Hornborg anser att: "- - - detta avgjorde striden. Ehuru Wachtmeister ännu hade fem orörda bataljoner, gav han upp. Den starka oför- brukade reserven användes till att trygga reträtten. Hade den i stället in- satts i ett motangrepp så hade trots Wredes överksamhet, segern varit vun- nen."

Hederstjerna, får som synes stöd för sina åsikter angående strategin vid Sävar, av sentida utvärderare och historiker.

Reträtten gick mot Djäkneboda utan att fienden oroade särskilt mycket. Här kunde man till och med rasta några timmar. Man inträffade i Ratan den 20:de på morgonen. Armén intog ställningar framför Ratans by, men som ställningar na befanns ganska oskyddade flyttades trupperna till halvön "Ledskär", sö-

der om byn, förenat med fastlandet genom ett smalt näs som lätt kunde försvaras med kanoner, och med i hamnen och söder om Ledskär placerade kanonslupar. (Idag hänger Ledskär fullständigt ihop med fastlandet, genom landhöjningen) För att ytterligare förstärka försvarsställningen uppkastades en förskansning på höjden mitt för det smala näset.

Ryssarna avdelade en trupp att gå mot Ratan, främst för att förebygga varje försök från svensk sida att störa den ryska reträtten mot norr. Deras anfall mot de svenska ställningarna på Ledskär inleddes på eftermiddagen den 20 aug., var resultat löst, och de led stora förluster genom den koncentrerade svenska kanonelden. Den 21:sta bibehölls ställningarna på Ledskär, under det ryssarna tågade förbi på stora landsvägen till Skellefteå via Bygdeå. Hederstjerna noterar, att de kommenderande Generalerna hade ett sammanträde denna dag. Vilka dessa generaler voro anger han inte, men jag förmodar att överläggningarna fördes mellan Wachtmeister och Kamenski, och man kan antaga att ryssarna lovades att ostörda få fortsätta sin reträtt, ty redan den 22:dra reembarkerade de svenska trupperna på flottan. Men på grund av motvind debarckerade förbanden ånyo i Ratans hamn den 28 aug. Åtminstone gäller detta för Kronobergarna som marscherade till Umeå, varifrån de liksom sörmlänningarna återskeppades till Uppland.

De sörmländska förlusterna under den Västerbottniska expeditionen anges till 73 stupade och 72 sårade. Ett femtiotal av regementets personal belönas år 1810 med medaljer "för tapperhet i fält", för sina insatser vid Sävar. Efter freden med Ryssland den 17 sept., nådde regementet den 5 okt. 1809 Strängnäs där det upplöstes, och kompanierna gick till sina hemorter.

Ur en besiktnings och kassationsmönsterrulla för Livkompaniet, Södermanlands regm., upprättad den 30/11 1809 har jag hämtat följande uppgifter om förändringar som inträffat på de olika rotarna i St Malms socken under 1808-09 års krig.

- Hinnäs rote nr 3. Soldaten Johan Spak noteras död den 8/12 1808 på Åland. Anders Hopp, vargeringsman ordinarie på roten från och med samma dag.
- Gribäckens nr 4. Soldaten Anders Berggren, fånge på Åland, död i fångenskapen i dec. 1809.
- Snacketorp nr 5. Soldaten Anders Snack, död på kustarméns sjukhus i Norrtelje den 20/9 1809, möjligen blesserad vid Sävar. Snack var anställd med samma namn som den föregående soldaten, vilken dog som fånge i Tyskland 1807. Soldaten Pehr Fisk till roten genom transport från roten nr 32, den 31/12 1809. Benådad med medalj för tapperhet i fält vid Sävar.
- Boltsnäs nr 6. Soldaten Per Gran, död den 28/4 1809 på kustarméns sjukhus i Norrtelje. Carl Båll rekryt antogs på roten den 13/6 1809, död på kustarméns sjukhus i Norrtelje 23/6 1810. Jonas Båll antagen på roten samma dag, 23/6 1810.
- Remröd nr 9. Soldaten Anders Rehnström, död 13/6 1808 vid norska gränsen. Pehr Rör, vargeringsman ordinarie på roten fr.o.m. 16/8 1808.
- Remröd nr 10. Soldaten Carl Rök, medalj för tapperhet i fält vid Sävar.
- Färnäs nr 12. Soldaten Eric Fast, död den 30/8 1808 vid norska gränsen, Eric Forss, vargeringsman ordinarie på roten den 28/11 1808. Rapporterades dödsskjuten vid Sävar den 19/8 1809. Anders Fast, vargeringsman ordinarie på roten fr.o.m. den 19/8 1809. Anders Fast avgått från denna rote då vid i dec. 1811 hållen mönstring noterats att Eric Forss, som vid mönstringen 1809 noterats dödsskjuten vid Sävar, återkommit från ryskfångenskap.

Forssjö kvarn	nr 13.	Soldaten Anders Sik, tillfångatagen på Åland 18/2 1809. Återkom från rysk fångenskap 1810.
Stenta	nr 14.	Soldaten Olof Malm, död av blesstyr den 2/5 1808, i Norge. Lars Still, vargeringsman ordinarie på roten den 16/8 1808, död 26 maj 1809 antagligen på kustarméns sjukhus i Norrtelje. Carl Still, vargeringsman ingått för roten den 26/5 1809. Noterad rymd vid mönstringen 1811.
Tibble	nr 20	Soldaten Lars Roth, död 22/6 1810 på kustarméns sjukhus i Norrtelje. Soldaten Eric Roth, kom till roten 22/6 1810. Noterat i 1811 års mönsterrulla.
Fogelö	nr 21.	Soldaten Carl Grip, död den 7/9 1809, möjligen avliden under sjötransporten från Ratan till Norrtelje. (Bataljons predikanten vid Södermanlands regemente, Ehrnfred Gravallius var med på sjötransporten av de sjuka och sårade från Ratan till Norrtelje, han skriver: - - -"Mest dagligen avled ombord någon av de svårt sårade soldaterna, och under tillbörligt honnör av gevärsskott begravdes de på sätt som till sjöss är vanligt, en kanonkula fästes vid huvudet och en vid fötterna, och när jordfästningen är förbi kastades kroppen i havet.") Fog, vargeringskarl ordinarie för roten fr.o.m. samma dag, alltså den 7/9 1809. Fog död i dec. 1809. Fog hade varit i rysk fångenskap på Åland, men kom med i ett tidigt fångutbyte i juni månad 1809. Roten till U-off lön, enligt mönstringsrullan för 1811.
Remna	nr 23.	Soldaten Anders Wik, död i december på Åland Carl Jarl vargeringsman ordinarie på roten fr.o.m. 30 dec. 1808.
Gersnäs	nr 24.	Soldaten Anders Stål, utmönstrad från sjukhus (oklart vilket) och avskedad den 1/7 1808. Lars Hill, ingått för nr 24 den 16/8 1808. Vargeringsman. Dödsskjuten vid Djäkneboda 17/8 1809. Roten vakant.
Sammandrag		Dödsskjuten 1 Död av blesstyr 1 Döda av sjukdom o. ev. blesstyrer 12 Död i fångenskap 1 Fångar, återkomna 3

Medaljer för "Tapperhet i fält." vid Sävar 2

Som man ser så dogo dubbelt så många soldater av sjukdommar, än de som fallit i strid, blivit blesserade till döds eller fallit i fångenskap, men det är en vanlig bild av förlusterna i krig vid denna tid. Utöver dessa förluster fanns det givetvis avgångar bland de av socknens vargeringsmän som inte ingått på de vakanta rotarna. Mönstrings rullan för 1809 omfattar bara de indelta soldaterna.

Den soldat som blev dödsskjuten, Lars Hill för nr 24, anges i mönsterrullan död vid Sävar den 17/8 1809. Men den 17:de fanns inga svenska soldater vid Sävar, det var den dagen då debarkeringen började vid Ratan, så Lars Hill torde stupat vid Djäkneboda, där det förekom sammanstötningar med mindre ryska förband. Detta bekräftas också, ty i husförhörslängden har antecknats att han dött vid Djäkneboda. Det kan nämnas att efter freden med Ryssland, den 17 sept. 1809, var ännu i december månad 341 man av regementet kvar i rysk fångenskap.

På "Krutbrånet" i Sävar restes, 100 år efter striderna där, en minnesvård över de som stupade under "Expeditionen till Västerbotten", och vid Ratan finnes en officersgrav där kaptenen Karl Henrik Nisbeth jordades, även en minnessten över fänriken Erik Hägerflyckt. Man beräknar att expeditions-kåren förlorade

44 officerare och något över 1000 stupade, sårade och fångar. Inget nämns om var de dödsskjutna soldaterna begravdes. Vem ombesörjde deras begravning? Vem tog sig an de sårade? Var det ortsbefolkningen som gjorde detta efter stridernas slut? Det är frågor som man inte får något riktigt svar på. Hederstjerna omnämner något litet hur det kunde gå till. Det var två bröder Dahlqvist, den ena fältväbel den andre furir vid Kronobergs regemente som sårats och tillfångatagits vid Sävar. Fältväbeln var blesserad i underlivet, och furiren hade fått båda benpiporna avskjutna. Den förstnämnde blev av ryssarna avlämnad i Sävars by, sedermera av bönderna förd till Umeå. Furiren som inte kunde gå "blev plundrad in på bara skjortan", sedan lämnad liggande på marken i två dygn innan han blev funnen av bönder, och även han transporterad till Umeå. Båda blevo räddade till livet, furiren efter en lång och svår sjukdomstid. Han blev givetvis krympling. I det här fallet verkar det som ortsbefolkningen var de som tog hand om de sårade, som inte kunnat medföras vid reträtten, och förmodligen även begravt de döda.

De överföringar som gjorts i fält från vargeringen till rotarna bekräftades vid mönstringen 1809. Datum fastställdes från vilket vargeringsmannen kunde anse sig vara anställd som indelt soldat och räkna sina tjänsteår. Hemkomna från kriget kunde de nu göra anspråk på sina torp. Änkorna och barnen efter de stupade eller av sjukdom avlidna soldaterna, måste nu flytta från soldatorpen, till sk soldatstugor (undantagsstugor för avskedade soldater) eller var helst de kunde få tak över huvudet. De flesta av dem kom i fortsättningen att tillhöra den kategorien av sockenbor som benämndes "inhyses".

På soldattorpet nr 12 Fårnäs rote i St Malm, hade soldathustrun Maja Olofsdr., tillsammans med sin mor Stina Olofsdr. änka efter soldaten Olof Hindberg, Hinnäs rote nr 3, levat ensamnä alltsedan Maja Olofsdotters man soldaten Eric Olsson Fast i mars månad 1808, med regementet avgått till norska gränsen där han avled den 30/8 samma år. Den unga änkan (25 år) föder en son den 22/9 1808, alltså efter mannens död. Sonen får i dopet namnet Eric.

Den 28/11 1808, när regementet var förlagt till trakten av Gävle, ingår på roten nr 12 som ordinarie soldat vargeringsmannen Eric Nilsson Forss. År 1809 den 19/8 rapporteras denne Forss dödsskjuten vid Sävar i Västerbotten. Samma dag ingår på roten, efter Forss, vargeringsmannen Anders Fast.

Vid det här laget hade väl Maja Olofsdotter fått reda på att hennes man var död. Men att två nya soldater efter varandra ingått på roten under loppet av ett år hade hon väl knappast haft vetskap om. Inte förrän efter fredsslutet då soldaterna återkommit till hemorten i oktober månad 1809 fick hon reda på att en ny soldat skulle träda till torpet, också han med namnet Fast, men med förnamnet Anders. Men förmodligen fick hon anstånd med att flytta, i varje fall till våren, och Anders Fast var ungkarl och inte så angelägen att taga över torpet förrän han fått en hustru.

Strax efter årsskiftet, alltså år 1810, inträffar något som förändrar situationen för Maja Olofsdotter. Den år 1809 förklarade dödsskjutne soldaten Eric Forss på nr 12 dyker plötsligt upp i socknen, återkommen från rysk fångenskap. Han återvänder först till sitt husbonde-folk på Snacketorp hos vilka han tjänade när han inkallades till militärtjänstgöring. Men snart tar han kontakt med änkan på nr 12 för att inspektera sitt torp, och tydligen finner han både torpet och änkan tilldragande, ty redan 1/4 1810 gifter de sig, och prästen noterar i husförhörslängdens uppslag för Snacketorp, att Eric Nilsson Forss flyttat till nr 12.

Året därpå, i dec. 1811 noteras för roten nr 12 i en mönsterrulla för Södermanlands regemente, att soldaten Anders Fast avgått från denna rote, då den vid mönstringen 1809 noterade dödsskjutne soldaten Eric Forss återkommit ur rysk fångenskap.

Så gick det till när soldatsonen från nr 135 i Björkviks socken, Mostugan, tog sitt torp i besittning. Han gjorde såsom det förr i tiden var vanligt bland prästerna när de tillträdde en tjänst där det fanns en efterlevande änka. I stället för att tvingas bort från prästgården "konserverades" hon av den nya prästen, d.v.s. han gifte sig med henne. Eric Forss fick i och med denna konservering också en 19 månader gammal styvson vid namn Eric, och en

svärmor den 54 år gamla Stina Olofsdotter. Hon blev i fortsättningen en tillgång på torpet, liksom hon förut varit för sin dotter under krigsåren 1808-09. Ty tiderna var oroliga. År 1812 i augusti sattes regementet på krigsfot, och Eric Forss fick lämna sitt torp i sina kvinnors vård, för att följa regementet till Stockholm. Efter en tids övningar på Ladugårds gärde, transporterades sörmlänningarna sjöledes ned till Blekinge. Anledningen var att kronprins Karl Johan planerade ett anfall mot Själland i avsikt att tvinga Danmark avstå Norge som ersättning för förlusten av Finland. Detta anfall blev aldrig av, och efter en månad återtransporterades regementet och upplöstes.

Stina Olofsdotter levde hela sin återstående levnad med sin dotter och måg, även sedan Eric Forss fått avsked och flyttat från torpet. Hon tillerkändes årligen underhåll ur fattigkassan, enligt sockenstämmoprotokollen, första gången år 1796, antingen i form av pengar eller matvaror eller båda delar. T.ex. erhöll hon år 1808, 16 sk banco, 1815 fick hon uppbära obetald fattigkost från fem gårdar i socknen, 1819, 2 fjärdingar potatis och 32 sk banco i penningar, och år 1836, 24 sk banco ur Nybergsska kassan.

År 1813 den 24 april, ungefär ett halvt år efter det regementet återkommit från Blekinge, samlades det åter, denna gång i Södertälje för att i maj månad överföras till svenska Pommern för att insättas i slutstriderna mot Napoleon. Och åter hade de två kvinnorna, sonen Eric och den nytilkomna, 20 månader gamla dottern, Stina Cajsa, på nr 12 sett hufvuderna draga bort mot osäkra öden. Det skulle dröja 20 månader innan han åter steg in över torpets tröskel.

År 1813-14 års krig i Tyskland och Norge samt förberedelserna härför har jag utförligare skildrat i redogörelsen för soldaten på nr 13, Anders Sik, (Sid. 6 t.o.m. 11.) varför jag utelämnar denna del i skildringen av Eric Forss öden.

Om Eric Forss vet vi att han, som omnämns i början av denna redogörelse, erhöll avsked den 17/3 1815, på grund av ett ljumskbräck som han ådragit sig under arbete vid Göta Kanal. Han anmälades till underhåll, och erhöll från Vadstena "Krigsmanhuskassa" årligen en summa av 8 Rdr. Banco. Familjen flyttade för en kort tid till "Ericssbergs roteringsstugor", Egentligen var det en stuga, men den var byggd som parstuga, därav skrevs den i pluralis. (se skiss)

År 1816 blir Eric Forss brukare av 1/8 mtl. Markstugan, strax norr om Strängsjö. Här i Markstugan föds sonen Carl Johan den 20/2 1819. Möjligen hade Forss sin överbefälhavare under fälttåget 1813-14, tronföljaren Carl Johan, i tankarna när han gav sonen sitt namn. År 1837 dog Eric Forss svärmor, soldaten Hindbergs änka. Sju år senare, den 28/1 1844 avled hustrun Maja Olofsdr. Året därpå, 1845 flyttar Eric Forss med dottern Stina Cajsa, som tydligen allt sedan hustruns död hushållat för fadern, till Nimitorp där sonen Carl Johan blivit brukare. Enligt sockenstämmoprotokoll av den 20/6 1847, företogs utdelning av rågmjöl till sjuka och fattiga, och det noteras att gamle avskedade soldaten Forss vid Nimitorp erhållit 1 lispund av ovannämnda mjöl. Den 23/3 1852, nära 70 år gammal, avled Eric Forss. Dödsorsaken anges vara "ålderdomsbräcklighet."

Eric Forss fick vara med om kriget mellan Sverige och Ryssland 1808-09, ett krig som enligt Hornborg var "jämmerligt, förberedelser och krigsberedskapen voro lika undermåliga som de politiska insikterna och den militära ledningen. - - - Den starka kungamakten, i vissa avseenden enväldig, utgjorde i händerna på en verklighetsfrämmande fantast (Gustaf IV Adolf) ett fruktansvärt handikap." År 1810 betraktades Sverige av utländska iakttagare, som liggande i dödsdvala. Men gamle Forss fick också vara med om landets återuppbyggnad under Karl Johans ledning. Handeln och näringar i landet fördubblades, och de trassliga statsfinanserna klarades ut. Det stora kanalbygget som förenade Atlanten med Östersjön färdigställdes också.

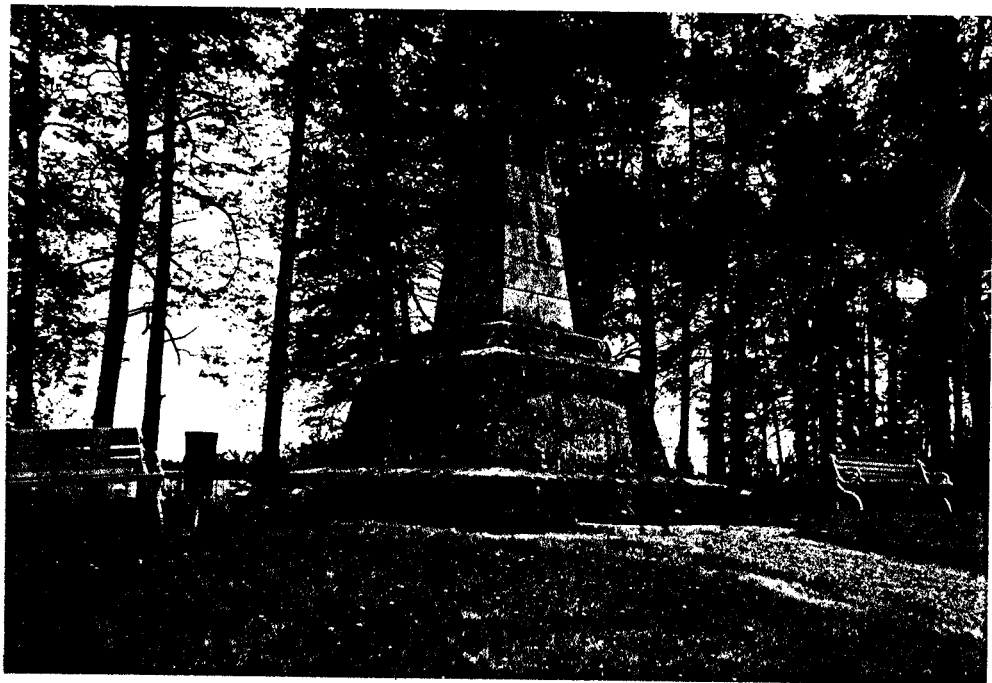
Carl Johan var soldaten som blev en fredsälskande statsman. Hans fasta beslut var att inte inlåta sig på dåraktiga företag. Ett sådant ansåg han vara återerövrandet av Finland. Han ville inte bringa landet i en ändlös och ödeläggande konflikt med Ryssland. Hans motto var neutralitet och avhållsamhet från inblandning. En politik som hållit oss utanför krig i snart 170 år.

Hustru Forss son, i äktenskapet med Eric Olsson Fast, tog sig namnet Forslund, och som han var ofärdig av en obotlig skada i ena låret, lärde han till skräddare, och den 21/12 1835 blev han antagen till sockenskräddare i St Malm. Hans far var född i Sköldinge socken år 1780, och troligen son till soldaten Olof Siö-häst på Hästedalssoldattorp, född 1757 och hans hustru Brita Ersdr. född 1760. De fingo i varje fall en son, född 21/5 1780, döpt till Eric, men Erics födel-sedatum finns ej antecknat i kyrkböckerna i St Malm, varför jag inte med sä-kerhet kan säga att han är son till soldaten Siöhäst, då det samma år är född ännu än Eric Olsson i Sköldinge socken.

Katrineholm i sept. 1986,
K. Hult.

Källor tryckta: Kungl. Södermanlands regm. under 350 år.
Söderhjelm, Karl Johan.
Hederstjerna, Anteckningar under lugnet - - -.
E. Hornborg, När riket sprängdes.

Källor otryckta: P. Jurell, Flodafors, Antavla för Nils Forslund.
Kyrkböcker från St Malm, Björkvik och Sköldinge
Mönsterrullor för Södermanlands regm. 1809, -11, -13 och -15.
- " - 1808 för Kronbergs regm. vargering.
E. Wahlberg, Strängnäs, Datablad.

Minnesvård rest på "Krutbrånet" i Sävar.

Text,

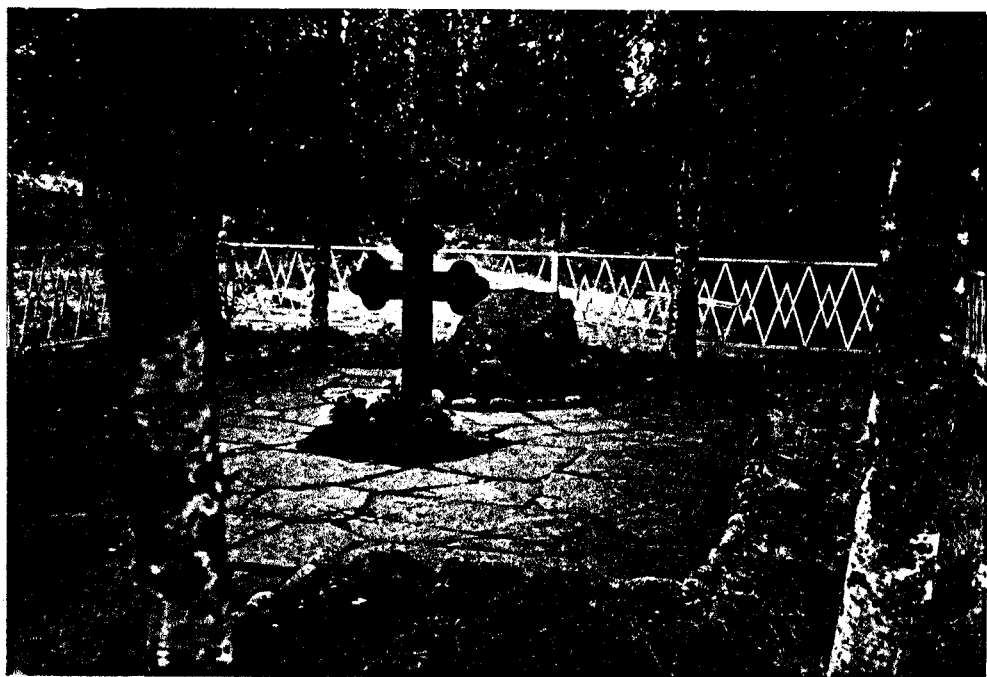
FÄDERNESLANDET
ÅT
SINA STUPADE SÖNER
1809 - 1909

Äldsta bondgården i Djäkneboda, enligt uppgift av ortsbe-
folkningen användes byggnaden såsom fältlasarett av de
ryska förbanden år 1809.

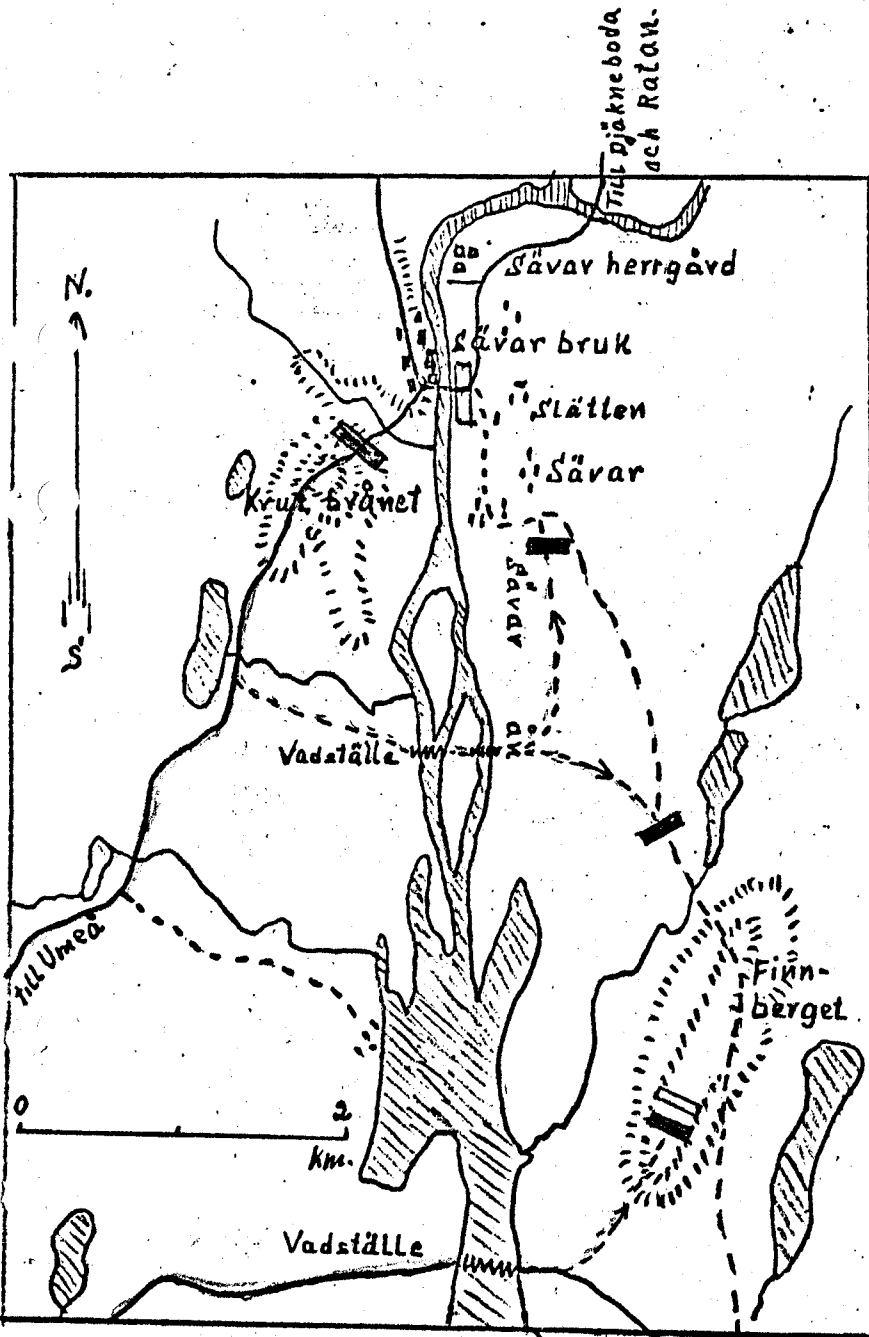
Skans på Ledskär, uppkastad av de svenska trupperna år 1809. Nedanför skansen, där granskogen nu växer, på det då mycket smalare näset ut till Ledskär stupade många ryska soldater vid striderna den 20 aug. 1809.

Officersgrav på Ledskär från 1809. Kaptenen Karl Henrik Nisbeth, som stupade i striderna vid Ratan blev begravd här. Minnesstenen är rest över fänriken Erik Hägerflykt som dödades i striderna vid Sävar.

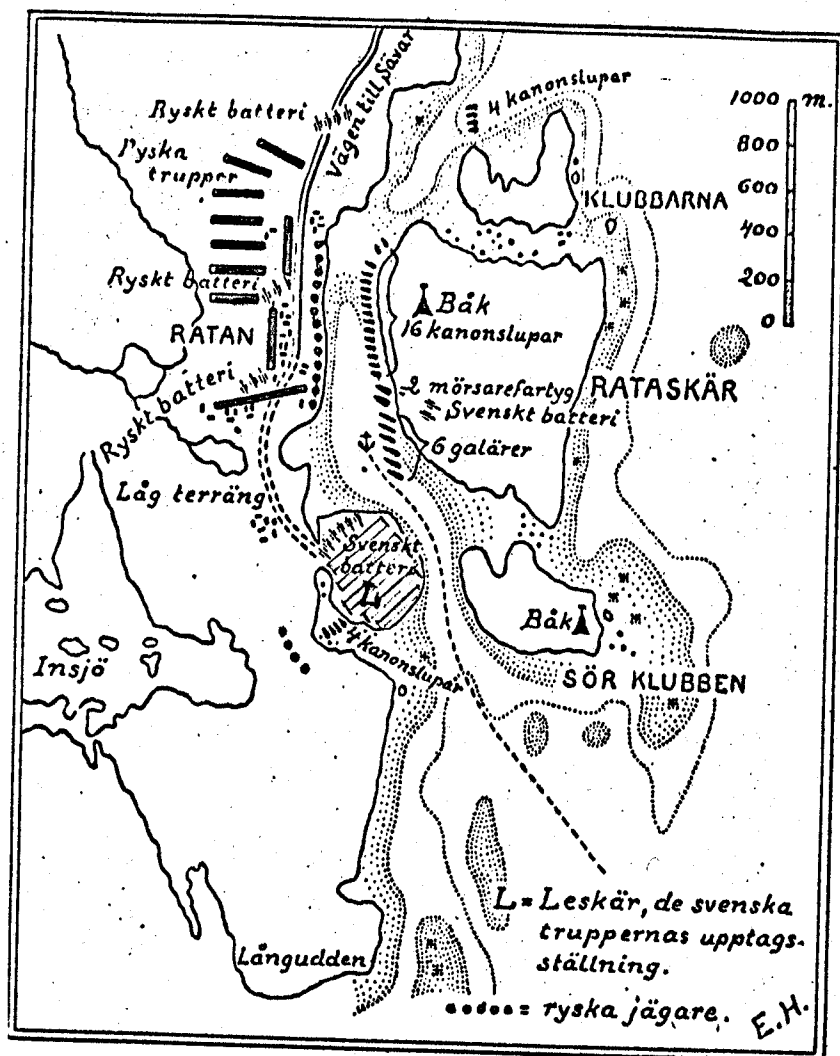
Strids terrängen vid Sävar.

Ett försök att rekonstruera ställningen den 19:de augusti, innan den svenska huvudstyrkans reträtt börjat.

Den 18 aug. utförde Kronobergs regemente rekognoserings företag väster om Sävar änn, (eller söder därom som Hederstjerna skriver) i höjd med Sävar herregård och bruket. Gick därefter över bron vid Sävar till den östra sidan av änn, där regementet intog bivaack på Sävar slätten.

Den 19:de på förmiddagen, gick Kronobergs 1:sta bataljon över Sävar änn, för att genom en kringgående rörelse stöta mot ryssarnas högra flank, och samtidigt understödja de svenska förposterna som kämpade på Krutbrånet, ca. en km. sydväst Sävars Bruk. Bataljonen drev undan några mindre fientliga styrkor, men fick snart order att vända tillbaka till östra stranden. Under tiden hade Kronobergs 2:dra bataljon rivit bron så 1:sta bat. fick vadande eller balaserande på brostockar taga sig över änn. "Striden slöts strax på eftermiddagen, då reträtten började. Den hade kostat mycket blod å den Svenska sidan och gaff ett bedröfligt resultat af ett fullkomligt misslyckadt företag". Skriver Hederstjerna.

Schematisk framställning av striden vid Ratan.

På kartskissen ser vi de svenska truppernas förmånliga läge vid Ratan. Alltså efter reträtten från Sävar. Främst det överlägsna artilleriskyddet som skärgårdsflottan gav, genom de 16 kanonsluparna, 2 mörsarfartygen och 6 galärerna, i centern. Dessutom de 4 kanonsluparna norr Klubbarna och de 4 fyra söder om Leskär.

RATAN

översiktskarta

Teckenförklaring

- Allmän väg
- Enskild väg
- Brukningsväg
- Stig
- Boningshus
- Uthus
- Fyr
- Båk, kummel
- Gästhamn
- Gräns för naturreservat
- Naturstig

Siffrorna inom parentes
hänvisar till texten

Gamla mareografen (1)

Kiosk

Parkering, toaletter, telefon

Magasin (2)

Tullgården (3)

Till Djäkneboda 5 km
Umeå 40 km

Grav från 1809 (4)

Vattenståndsmärke 1749 (8)

Nya mareografen (7)

Skans från 1809 (5)

Inseglingss fyr (6)

Grund till gamla fyren (6)

Till Bygden
9 km

Bad, camping
300 m

NORRKLUBBEN

RATASKÅRET
Naturreservat

LEDISKÅR

SÖRKLUBBEN

Svenskgraven (17)

Lotsstation, båk (16)

Fyr (14)

Labyrinter (15)

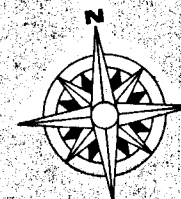
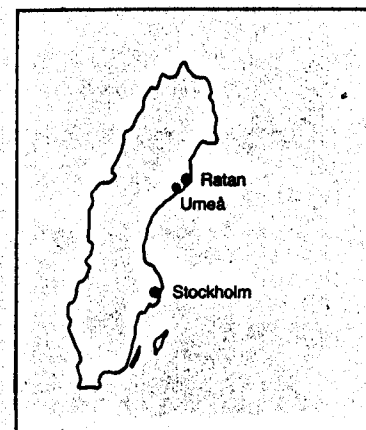
Skjutbana (13)

Grund till tullhus och krog (9)

Tomtningar, gistvallar (12)

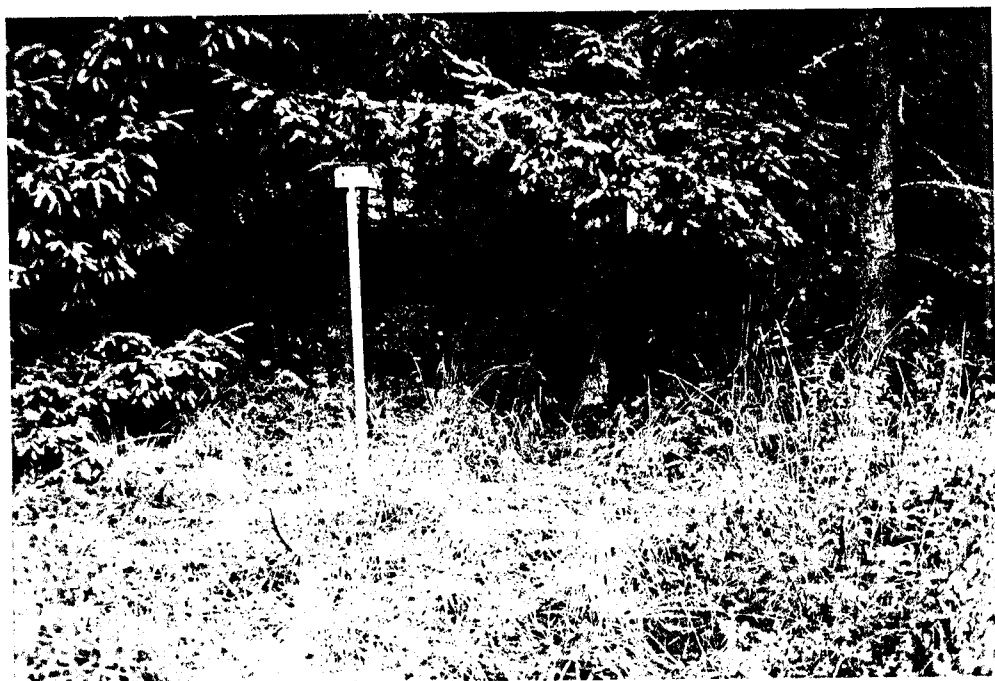
Kompassros (11)

Vattenståndsmärke 1774 (10)

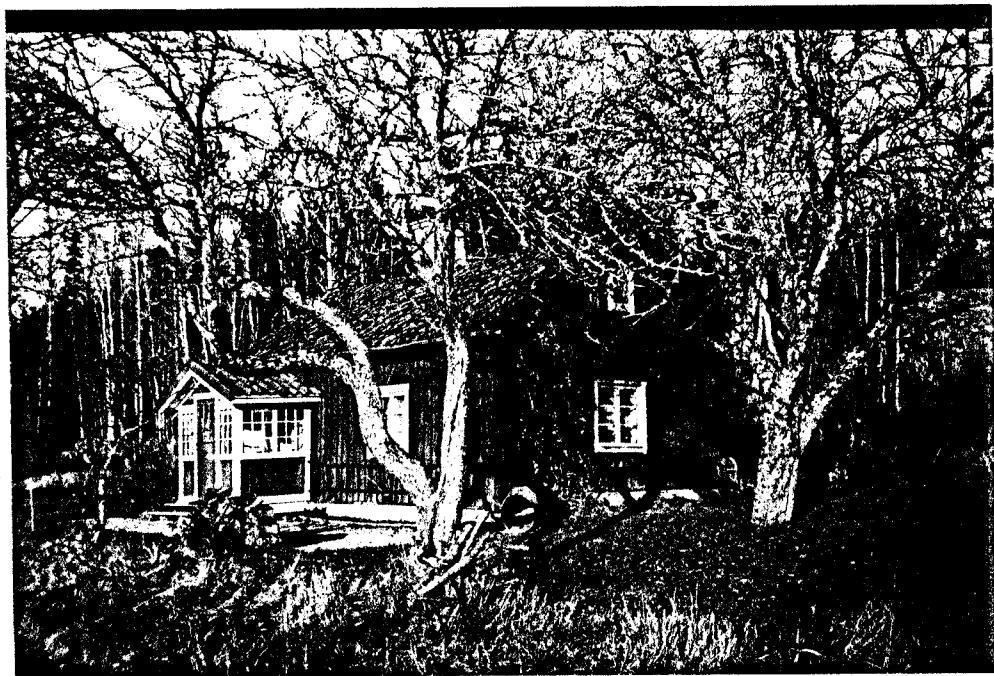

0 500 m

Skala 1:10 000

Under mörka granar döljer sig resterna av soldattorpet nr 135, mostugan, Björkviks socken, där soldaten Eric Nilsson Forss föddes den 30/3 1782.

Fårnäs soldattorp nr 12 i St. Malms socken, kallat Skogsborg.

"Ericssbergs Roteringsstugor" har eget uppslag i husförhörlängden första gången år 1815, och torde också vara uppfört detta år. Stugan var således nybyggd när avskedade soldaten Eric Forss och hans familj flyttade dit.

Anledningen att stugan skrives i pluralis "Roteringsstugorna" är att det var en parstuga. Delen stuga med kök, spis och bakugn var avsedd som bostad för brukaren av den jord som tillhörde torpet. Medan den andra stugan som endast var försedd med spis var avsedd för s.k. inhyses personer.

Enligt uppgift tjänstgjorde Roteringsstugorna som bostad för till och avträdande soldater eller ensamstående sådana eller änkor efter dem, men även andra personer från godsets gårdar och torp kunde få husrum här. Därför var det en väldig omsättning av folk i Roteringsstugorna.

Alla byggnader äro i dag rivna vid torpet, som var beläget omedelbart söder F i Fräkenstugorna enligt fältkartan

9 G Katrineholm

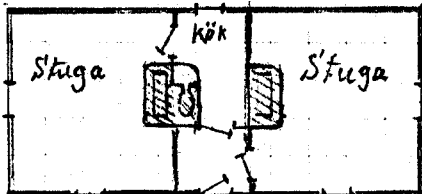
eller med en annan angivelse 32 200
73 700.

Katrineholm i sept. 1986.

K. Molt

Fruktträdgård

Bod

Till Röstorp

Till Björnlund

Till Fräkenbacken

Svinhus

Ladugård och lög

0 10m 15m

E. A. Mervin

Island Hawaiian